

TREI ENIGME

DIN CORESPONDENȚA SCRITORULUI GEORGE IVAȘCU

Alina BUTNARU*

Key words: letters, George Ivascu, enigmas, Constantin Noica, George Macovescu, Ion Vițner.

Doctor în științe filologice, activitatea lui George Ivașcu¹ a stat sub semnul jurnalisticii și al demersului critic. Două sunt lucrările care evidențiază aceste înclinații spre jurnalismul literar și istoria ideilor literare: „Reflector peste timp (Din istoria reportajului românesc)”, „Din istoria teoriei și criticii literare românești”.

Poate că astăzi nu am fi avut posibilitatea să ne oprim atenția asupra celor cuprinse de colecția George Ivașcu, dacă pașii doamnei Voichița Tessa Ivașcu (fiica scriitorului) nu ar fi fost îndreptați spre Bârlad de scriitorul Ion Hobana, pentru a dona un număr impresionant de cărți din secolele XIX și XX, mobilier, obiecte de artă decorativă, tablouri, corespondență și fotografii ce au aparținut scriitorului.

Despre cel care a fost bibliotecar, profesor, jurnalist, scriitor și istoric literar, am mai scris și atunci când, în două articole cuprinzătoare, am prezentat manuscrisele, respectiv cartea de secol XIX.

Corespondența lui George Ivașcu, mai ales din perioada cât a fost redactor șef la revistele „Contemporanul” (1955-1971) și „Lumea” (1963-1966) și director al revistei „România literară” (1971-1988), cuprinde scrisori – 66 la număr – 51 dintre ele fiind semnate de personalități ale lumii literare românești, iar restul expediate din străinătate cu însemnele unor instituții („Asociația internațională a criticilor literari”, „The University of North Carolina”, „Rencontres internationales de Genève”, „L’Académie Royale de Langue et de Littérature Française”). Multe din cele 50 de scrisori ce poartă semnătura unor nume sonore (Tudor Arghezi, Geo Bogza, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Miron Radu Paraschivescu, Tudor Teodorescu Braniște, Iorgu Iordan, Șerban Cioculescu, Ion Alexandru, Alexandru Rosetti), au un conținut convențional: de obicei sunt rânduri însoțite de rugămintea publicării ori modificării unor texte sau urări de sănătate. În această categorie se înscriu și câteva scrisori al căror expeditor era scriitorul bârlădean G. G. Ursu. Într-una din ele însă, cea din 26 aprilie 1978, spiritul sensibil al lui G. G. Ursu transpare din cele câteva fraze din finalul scrisorii, desprinzându-se de convenționalism: *„În martie a fost un frumos simpozion Emil Gârleanu-Elena Farago, la Bârlad, la care am luat parte cu o comunicare. Erau zilele apariției brândușelor pe dealul grădinii publice; le-am cules cu fiorul de altădată...[...] Mi-ar părea foarte bine dacă ne-am putea plimba pe cărările copilăriei și adolescenței noastre, din ce în ce mai îndepărtate”*.

De la sensibilitatea lui G.G. Ursu trecem la polemica elevată a lui Constantin Noica, exprimată într- „O precizare” (datată 21 iunie 1980) trimisă lui G. Ivașcu, rugându-l să fie publicată în „România literară” ca răspuns la un articol al lui George Arion. Dorința i-a fost respectată, întrucât am găsit-o în nr. 27 al „României literare” din 3 iulie 1980, An XIII, p. 2, George Arion, căruia i se adresase de prima dată, nepublicând „precizarea” lui Noica. Eminentul filozof spune că G. Arion publicase în „Flacăra”, din 5 iunie 1980 (nr. 23, An XXIX), *„câteva relatări despre o convorbire cu mine care nu avea de fel caracter de interviu”*, adăugând: *„mărturisesc a nu mă recunoaște în majoritatea formulărilor și nici în câteva din părerile pe care mi le atribuiți”*. Am căutat și am găsit acel număr al revistei. Toate acestea, pentru a descoperi ce l-a deranjat atât de mult pe C. Noica încât a fost determinat să ceară dreptul la replică. Articolul, apărut sub titlul *În epoca actuală se trăiește mai mult. Omenirea ar trebui să profite de asta*, se prezintă sub forma

* Muzeul “Vasile Pârvan” Bârlad.

¹ Născut la 22 iulie 1911, la Cerțești, județul Galați. Studiile liceale (1922-1929) le-a urmat la Liceul „Codreanu” din Bârlad. În 1933 a fost absolvent al Facultății de Litere și Filozofie din cadrul Universității „Al. I. Cuza”, Iași. A trecut în neființă la 21 iunie 1988, la București.

unor întrebări și răspunsuri. După încercări repetate de a-i lua un interviu, G. Arion reușește, în sfârșit, să descindă în camera lui C. Noica, la Păltiniș, unde filozoful își crease oaza lui de meditație: o singură încăpere dintr-o vilă, în care se afla doar strictul necesar (un pat îngust, un scaun, o măsuță cu câteva cărți și manuscrise, o sobă, un lavoar și un lighean), tocmai pentru a înlătura tot ceea ce ar fi putut provoca vreo tulburare a gândului.

Din capul locului, C. Noica a refuzat să fie intervievat, preferând o discuție liberă, fără consemnarea vreunui cuvânt. I-a spus lui G. Arion că îl autorizează să reconstituie convorbirea și chiar să o publice, fără să o vadă înainte, în cazul în care consideră că discuția lor „*merită să fie trecută pe hârtie*”.

Parcursând dialogul dintre cei doi, mi-a fost foarte greu să cred că G. Arion a reținut întocmai răspunsurile pline de încărcătură filozofică ale lui C. Noica. Iată doar un exemplu, în acest sens: „*Omul e o ființă prospectivă. Nu poate să trăiască fără să se gândească la viitorul său. Și pentru care își propune diferite soluții de viață. Occidentul a oferit nu demult o astfel de soluție: mișcarea hippy. Dar cât de eficientă a fost ea? Pe câți a putut interesa? Când tinerii hippy s-au adunat la Katmandu, în Nepal, nepalezii râdeau de ei. Nu prin negarea istoriei se poate rămâne în istorie și se poate ajunge la istorie. Niciodată nu-mi voi da asentimentul la negarea valorilor civilizației și umanismului. Nu cred că se poate renunța atât de ușor la ceea ce au făurit generații întregi înainte. Cultura dă o mare seninătate și o mare șansă de împlinire sufletească. A respecta firescul vieții ar trebui să devină o deviză a omului.*” În acest stil este construită întreaga discuție. Urmărind răspunsurile la cele 13 întrebări, legate în mare măsură de activitatea filozofului și de probleme de viață, nu am reușit să deslușesc ce anume a constituit motivul indignării lui C. Noica. Dacă nu s-a recunoscut în „*majoritatea formulărilor*” și nici în părerile pe care i le atribuisese autorul articolului, atunci de ce atâta supărare pentru ceea ce a consimțit să fie trecut pe hârtie și publicat, fără revederea materialului înainte de tipărire?... G. Arion mărturisește în încheiere că a avut ezitări în privința încredințării tiparului a acestui „*interviu sui-generis*”. Dar tot el adaugă ca o consolare: „*În definitiv, nu era vorba decât de o relatare făcută din memorie. De-abia după mai multe zile de îndoieli mi-am dat seama că gînditorul nu glumise cînd îmi îngăduise să povestesc cu vorbele mele ceea ce îmi spusese. Am înțeles că de fapt singura modalitate de a consemna o convorbire cu autorul ROSTIRII FILOZOFICE este tocmai aceasta. Fiindcă îl interesează să vadă nu rigoarea din copierea mecanică a cuvintelor sale ci să priceapă în ce măsură spusele lui stîrnesc un ecou în mintea și sufletul celui cu care vorbește.*” „...*relatare făcută din memorie*”... Dacă a fost vorba de un dialog imaginar pus apoi pe hârtie? Dar atunci cum rămâne cu răspunsurile lui C. Noica, foarte elaborate, trecute prin experiența gândirii filozofice? O serie de întrebări care nu și-au găsit răspunsul, încă.

Revenind la supărarea marelui filosof, putem face doar supoziții: poate nu a fost mulțumit de felul redării din memorie a discuției (reacția fiind aceea a nerecunoașterii majorității ideilor emise) sau de existența aceluia „ceva” care nu trebuia să apară în text, dar autorul articolului a reprodus discuția așa cum s-a derulat ea, din dorința unei expunerii cât mai fidele.

Este evident că atât G. Arion cât și C. Noica, nu vin cu explicații concrete pentru a lămuri misterul. Mă așteptam să găsesc în „Interviuri”, vol. II (Editura Albatros, 1982), carte apărută sub semnătura lui G. Arion, o notă prin care autorul să explice reacția marelui filozof. A preferat, însă, să reproducă la pagina 172 acea precizare aparținând lui C. Noica, fără a mai face altă mențiune.

.....

În cele trei pagini ale unei alte scrisori, datată 21 august 1981, București, George Macovescu evocă momentele de sinceră prietenie dintre el și George Ivașcu. Împlinirea a 70 de ani de către cel care era directorul revistei „România literară” în acea perioadă, îl determină pe Macovescu să sublinieze că prietenia dintre ei nu se compara cu prietenia transformată în „*instituție, cu director, cu serviciul planificării, al contabilității și mai ales cu bilanț având rubricile profit și pierderi*”, așa cum era „la modă”.

Există un fragment, în care Macovescu spune „...*viața nu ți-a fost ușoară. Din contra.*

Ai trecut prin zguduiri înspăimântătoare. De ce a fost nevoie? Tu nu ai vrut altceva decât ca lumea să fie mai bună, mai frumoasă pentru ca omul să fie om, nu fiară. Dar, poate, tocmai de aceea te-au murdărit și te-au lovit cei ce au crezut că noua lume este tot o afacere rentabilă pentru ei, iar noul om tot un samsar, că visul acela al nostru este o ocazie pentru ei de a se folosi de putere pentru a-i zdrobi pe cei pe care nu îi puteau depăși pe căi normale, omenești, civilizate.” Oprindu-mă la acest pasaj, atenția mi-a fost atrasă de afirmația „*Ai trecut prin zguduiri înspăimântătoare*”. M-am întrebat ce a vrut să spună G. Macovescu? Căutările mele în găsirea răspunsului au dat rezultate. Iată despre ce este vorba. În *Dicționarul general al literaturii române*² este menționat faptul că în anul 1948, George Ivașcu a fost implicat în procesul grupului Lucrețiu Pătrășcanu și condamnat mai întâi la moarte, apoi la temniță grea, pentru ca în 1954 să fie declarat nevinovat și eliberat. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, Alex. Ștefănescu spune că „*în 1951, George Ivașcu a fost arestat și, după aproape doi ani, condamnat la 5 ani temniță grea, 10 ani degradare civică și confiscarea averii pentru crimă contra păcii (publicase sub pseudonim câteva articole favorabile participării României în război)*”³. Era în perioada 1944-1964, când după ocuparea României de către sovietici, în 1944, și instaurarea comunismului, foarte mulți scriitori români au fost arestați din motive politice. Același Alex Ștefănescu, precizează în „*Istoria literaturii române contemporane*” (Editura Mașina de scris, 2005), la pagina 338, că George Ivașcu fusese mobilizat în anul 1941, pentru o perioadă de 45 de zile la Marele Stat Major, la secția propagandă, semnând cu numele său în ziarul „Soldatul” și în revista „Sentinela”, articole de susținere a războiului antisovietic. De fapt, așa cum Alex Ștefănescu indică, a luat aceste informații din capitolul „*Incandescentul*” din cartea „*Istoria clipei*” (Editura Adevărul, 1998) aparținând lui Cristian Popișteanu. Totul a început în 20 septembrie 1951, cu rechizitoriul de urmărire nr. 507 al Parchetului Curții București, Cabinetul Crime de Război. În urma acestui rechizitoriu, G. Ivașcu (care avea 40 de ani) și Constantin Salcie, au fost trimiși în judecată pentru crime contra păcii. Capetele de acuzare le cunoaștem deja. În mod favorabil, s-au adăugat declarațiile martorilor Ghimbășeanu Matei, Velcescu Ioan și Nicolaescu Gheorghe care au influențat întrucâtva activitatea celor doi acuzați, atunci când au fost concentrați la Secția de Propagandă a Marelui Stat Major. La fel de importante au fost depozițiile martorilor Gh. Călinescu, Gh. Vlădescu Răcoasa, Jean Hefter din care reieșea că în timpul regimului antonescian, George Ivașcu era în legătură cu cercurile progresiste și grupările de rezistență, și că a conlucrat în colectivul de redacție al ziarului „România liberă” în ilegalitate. De altfel, relația dintre George Ivașcu și George Călinescu era una strânsă, încă din 1939, când George Ivașcu era secretar de redacție la „Jurnalul literar”. „O diagramă a acestei activități constituind-o amănunțitele relatări redacționale din scrisorile către director (n.a. G. Călinescu) publicate în volumul al II-lea din „Confruntări literare”⁴. Se mai arată că G. Ivașcu, pe vremea când era asistent la Facultatea de Litere din Iași, a avut o activitate progresistă, lucru care reiese din depoziția martorului Iorgu Iordan și din publicațiile apărute în revista „Manifest”. Astfel, după ce avusese loc ședința publică din 21 martie 1953, Tribunalul Suprem al R. P. R îl condamnă pe „Ivașcu Gheorghe de 43 de ani, domiciliat în București, str. Lt. Victor Manu Nr. 6, născut în comuna Cerțești, fostul județ Tutova, de profesie funcționar, fără avere, la 5 ani temniță grea, 10 ani degradare civică și confiscarea averii”. Foarte stranie formularea „confiscarea averii”. De la cine? De la un „funcționar... fără avere”? E ca în Caragiale: există, dar lipsește cu desăvârșire!

Un an mai târziu, la 24 august, Tribunalul Suprem și Colegiul Penal au introdus o cerere pentru îndreptarea sentinței penale dată de Tribunalul Capitalei, Colegiul I penal, în baza căreia G. Ivașcu rămăsese condamnat la cei 5 ani de temniță. Motivul a fost examinarea superficială a articolelor apărute în presă, sub semnătura lui G. Ivașcu sau sub pseudonim, dovedindu-se că s-a procedat greșit în stabilirea stării de fapt și aprecierea probelor. De asemenea, s-a precizat că „această activitate desminte intenția acuzatului de a contribui, prin scris, la susținerea și continuarea războiului de agresiune și, prin consecință, nu se poate susține cu temei că Gheorghe Ivașcu

² *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p.710.

³ *Scriitori arestați (1944-1964)* în „România literară”, nr. 23 din 2005. Pseudonimul folosit de G. Ivașcu era Paul Ștefan când își semna articolele din revista „Vremea”.

⁴ *Dicționarul General al Literaturii Române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 710.

ar fi săvârșit infracțiunea pentru care a fost condamnat prin hotărârea citată mai sus.” Cu alte cuvinte, G. Ivașcu a fost absolvit de „vină” și reabilitat, pentru că în 1955 îl găsim redactor șef la revista „Contemporanul”.

O altă scrisoare care a intrat sub lupa cercetării mele este cea semnată Ion Vitner⁵, abordând două subiecte incendiare, după părerea mea. Primul este legat de Tudor Vianu și momentul eliminării sale din Universitate, iar cel de-al doilea – de marea plenară a Uniunii Scriitorilor, din aprilie 1953. Încă de la începutul scrisorii, dactilografată și nedată, reiese clar că Vitner dorea ca textul trimis lui George Ivașcu să fie publicat în „România literară”, pentru că era „singura revistă care putea fi citită cu interes la acea oră”. Acest text era trimis pentru a doua oară, multe lucruri fiind eliminate la sugestia lui George Ivașcu, cu toate că, spune el, „unele probleme ar merita să fie cunoscute de cititorii de azi, cum este cea a avatarurilor universitare ale lui Tudor Vianu”.

Autorul acestei scrisori, fiind implicat în evenimentele descrise în text, după cum însuși o spune, se pronunță vehement: „Nu crezi că a sosit ora adevărului? (unde ești tu Quevedo?!)” – probabil cu referire la Francisco de Quevedo⁶. Revenind la subiectul **Tudor Vianu**, ne aflăm în 1957, după cinci ani de la eliminarea sa din Universitate, când a avut loc o plenară universitară, în cadrul căreia, potrivit afirmațiilor lui Vitner ar fi trebuit ca el să fie „procurorul” lui Vianu, prezentând un referat cuprinzător asupra „idealismului său nociv și a maioreșcianismului ineput și persistent”. Lângă el trebuind să se afle Macovescu și Iosifescu⁷. „Premiul” era obținerea postului de ambasador al României la Paris. Evenimentul (procesul lui Vianu) s-a derulat, dar nu cu personajele menționate. Apăruse la orizont un amator de post diplomatic: „Nicuță”⁸, care redactase un referat „la modul sub-intelectual”, înfierându-l pe Tudor Vianu. După o lună de la așa-zisul proces, a plecat la Paris pentru a-și ocupa mult râvnitul post.

Al doilea moment descris pe scurt de Vitner, sub titlul *Plenara cu «tipicul»*, ne trimite în anul 1953 când avusese loc marea plenară a Uniunii Scriitorilor, „în problema tipicului, având drept finalitate glorificarea lui Malenkov”⁹. Vitner vine cu precizarea: „într-o ședință «intimă», la C. C., unde am fost convocat în calitate de membru al biroului Uniunii și responsabil cu critica literară, am atras atenția – cu tot tactul de rigoare – că este glorificată cea mai mare tâmpenie care a putut fi vreodată formulată în problematica esteticului, adică **reducerea întregii arte la tipicitate**, ceea ce înseamnă excluderea din artă a muzicii, baletului, etc. și excluderea din istoria artei a impresionismului, artelor de avangardă, a romanului modern și a întregului lirism”. Acest punct de vedere exprimat cu atâta apăsare, ar fi stârnit „valuri”, iar plenara nu ar mai fost cu „tipicul”, ci cu Vitner, după cum însuși o spune în scrisoare. Cum să dăm crezare lui Vitner, care era adeptul realismului socialist, doctrină proclamată oficial în 1932 de C. C. al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, privind stilul și conținutul obligatoriu al creațiilor din domeniul literaturii, artelor plastice și muzicii?

Iată trei scrisori enigmatice, fiecare în felul ei: prima, cea semnată de Constantin Noica, înscriindu-se în arealul fenomenelor paradoxale, a doua – cea a lui George Macovescu – care scoate la iveală momentele de cruntă suferință ale lui George Ivașcu – cercetarea lor ducând la descoperirea unor neconcordanțe ale motivațiilor, iar cea a lui Vitner, care ne face să ne întrebăm dacă cele relatate de el se bazează întrutotul pe chestiuni reale.

⁵ (1914-1991), critic literar, reprezentant al realismului socialist.

⁶ Scriitor (1580-1645) aparținând „secolului de aur” al literaturii spaniole.

⁷ Silviu Iosifescu (1917-2006) – critic literar, pedagog și traducător român.

⁸ Profesorul Constantin Nicuță, rector al Universității București, numit ambasador al României la Paris.

⁹ Gheorghe Malenkov (1902-1988) – politician sovietic, lider al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, președinte al Consiliului de miniștri.

THREE ENIGMAS IN THE CORRESPONDENCE OF THE WRITER GEROGE IVASCU

The present paper, entitled "*Three enigmas in the correspondence of the writer George Ivascu*", brings to the center of attention the collection of the writer, which was a donation of his daughter – Voichița Tessa Ivașcu.

I have written before about the man who was a librarian, teacher, journalist, writer and literature historian - George Ivascu - and published my writings in two comprehensive articles in which I have also presented the manuscripts and the XIXth century books.

The study about the correspondence of the writer revealed three interesting letters signed by the philosopher – Constantin Noica and writers George Macovescu and Ion Vitner. Three enigmatic letters, each in its own way: the first letter, signed by Constantin Noica, registered in the area of paradoxical phenomenas. According to George Arion, the letter is a conversation, which was published in "Flacăra" magazine, on the 5th of June, 1980 (no. 23). Constantin Noica reveals in an article in the "Literary Romania" magazine (July the 3rd, 1980, no. 2) that the philosopher did not recognize himself in most of the formulations nor in some opinions which "You assign to me". I followed the thread of this story, hoping to find the reasons for which Constantin Noica was so angry. Unfortunately, both of them – Constantin Noica and George Arion – did not give concrete explanations in order to elucidate the mystery.

The second letter – signed by George Macovescu – reveals George Ivascu's moments of hardship. The research led to the discovery of some insequences in his motivations.

The third letter – signed by Ion Vitner – makes us wonder if his relations are based on real facts.